

Länsstyrelsen i Västra Götalands län
vastragotaland@lansstyrelsen.se

Ang. tillfälle till yttrande över KonTiki Vind AB:s bemötande över inkomna yttranden och kompletterande handlingar

Sammanfattning

Riksantikvarieämbetet avstyrker fortsatt tillstånd utifrån marinarkeologiska skäl eftersom bolaget inte har kompletterat underlaget med vidare utredningar om lämningarnas status, utbredning eller påverkan, och inte heller justerat sina föreslagna villkor.

Beslut måste baseras på verkligheten eller, om kunskap saknas, på tydliga och uppföljningsbara hänsynsvillkor. Bolagets villkorsförslag om marinarkeologi bedöms som för otydligt och rättsosäkert. Bland annat föreligger redan risken, det saknas tydliga kriterier för när samråd ska ske och de ger inte länsstyrelsen formell beslutanderätt. Enligt miljöbalkens hänsynstrappa ska påverkan i första hand undvikas, inte hanteras genom undersökning efter att risk uppstått. Tillstyrkan kan ske om förslagen till villkor justeras enligt Riksantikvarieämbetets förslag.

Den planerade energiparken kan komma att påverka möjligheterna att läsa och förstå viktiga kulturmiljövärden, men detta har inte utretts vidare av sökanden sedan tillståndsansökan remitterades i juni 2025. Trots att kulturhistoriska värden kan försvagas, bedömer Riksantikvarieämbetet fortsatt att det inte föreligger någon risk för påtaglig skada på kulturmiljövärdens riksintressen. För att minimera påverkan är det nu Riksantikvarieämbetets bedömning att en begränsning av antalet vindkraftverk till maximalt 66 stycken, med en höjd på 370 meter, i kombination med de av bolaget angivna områdena där inga vindkraftverk avses placeras, är en godtagbar utformning av energiparken.

Synpunkter

Bakgrund

Av länsstyrelsens underrättelse till Riksantikvarieämbetet (daterad 12 dec 2025) framgår att KonTiki Vind AB har tagit fram en reviderad layout för Energipark Vidar som omfattar 75 vindkraftverk, till skillnad från ansökans 91 vindkraftverk, samt att bolaget avser att

begränsa uppförandet av verk i den nordöstra och sydöstra delen av verksamhetsområdet enligt förslag till villkor. Vindkraftverkens totalhöjd på 370 meter är inte reviderad. I bilaga GG, PM *förtydliganden visuell inverkan på landskapsbilden*, anges att det färre antalet vindkraftverk mot horisonten gör att konsekvensen i fråga om den visuella inverkan på landskapsbilden begränsas (sid. 2).

Bolaget anger i sitt bemötande av inkomna yttranden att det justerade yrkandet, som gjorts med anledning av länsstyrelsens oro över påverkan på landskapsbilden, att man inte anser att något ytterligare villkor är motiverat med hänsyn till kulturmiljön.

I bolagets bemötande av inkomna yttranden (daterat 8 december 2025) anges att 75 vindkraftverk utgör ett ”worst case” och att det antalet mest sannolikt inte kommer att byggas. Det realistiska är, enligt bemötandet, att 66 vindkraftverk byggs (Bemötandeyttrande, sid. 4).

Bedömning av påverkan på kulturmiljövårdens riksintressen i yttrande ang. tillståndsansökan

Den planerade energiparkens påverkan på möjligheterna att läsa och förstå den riksintressanta berättelse som kulturmiljövårdens ovannämnda riksintressen representerar och speglar är, i samband med bolagets bemötande av inkomna yttranden, inte ytterligare utredd eller belyst sedan tillståndsansökan med tillhörande MKB remitterades i juni 2025. Underlaget utgörs fortsatt av bilaga Q, PM Kulturmiljö (WSP) (daterad maj 2025). Som Riksantikvarieämbetet konstaterade i yttrandet angående tillståndsansökan (daterad 23/10 2025) delar myndigheten MKB:ns bedömning avseende energiparkens, enligt då angiven layout, påverkan på kulturmiljövårdens riksintressen. Med utgångspunkt i de analyser som görs i den fördjupade riksintressebedömningen (bilaga Q) var Riksantikvarieämbetets bedömning att respektive områdes värden och de kulturhistoriska sammanhangen i kulturmiljöerna skulle komma att försvagas men inte i en sådan omfattning att påtaglig skada uppstår.

Bedömning av påverkan på marinarkeologi i yttrande ang. tillståndsansökan

Riksantikvarieämbetets ställningstagande var att områdets marinarkeologiska förutsättningar behövde utredas vidare innan en eventuell påverkan på kulturlämningar kunde bedömas och lokaliseringen prövas, samt att bolagets förslag till villkor inte räckte för att uppfylla miljöbalkens krav på hänsyn.

Riksantikvarieämbetets ställningstagande

Bedömning av påverkan på kulturmiljövårdens riksintressen och landskapsbilden

Även med den reviderade layouten är Riksantikvarieämbetets bedömning att energiparken Vidar, med yrkande om 75 vindkraftverk och en maxhöjd på 370 meter, behöver omfattas av

ett begränsningsvillkor enligt 2 kap. 3 § miljöbalken för att begränsa skadan på kulturmiljövårdens riksintressen *Koster* [O72] och *Kalvö-Lindö-Trossö* [O73].

Riksantikvarieämbetet anser dock, efter att ha tagit del av bolagets kompletterande handlingar, att en begränsning av antalet kraftverk till maximalt 66 stycken med en höjd på 370 meter i kombination med de av bolaget angivna områdena där inga vindkraftverk, enligt det begränsade yrkandet och villkor därom, placeras är en godtagbar utformning av energiparken. Denna bedömning stöds av försiktighetsprincipen och behövs för att få verksamheten att innebära en mindre skada, i jämförelse med den inledningsvis tillståndssökta, på kulturmiljövårdens ovannämnda riksintressen. Enligt bolaget är 66 verk ett realistiskt alternativ, vilket innebär att det också bör vara en rimlig begränsning.

Marinarkeologi

Bolaget har inte redovisat någon fortsatt utredning för att bedöma lämningarnas antikvariska status och utbredning eller ändrat villkorsförslaget, vilket gör att Riksantikvarieämbetet bedömning kvarstår gällande avstyrkan utifrån marinarkeologi. Riksantikvarieämbetet vill dock även tillägga följande.

Villkorsförslag om marinarkeologi

Bolagets förslag till villkor 18 enligt villkorlista (2025-12-08) anger att: *Om det finns risk för att marinarkeologiska lämningar skadas vid anläggningsarbetet ska verksamhetsutövaren i samråd med Länsstyrelsen i Västra Götalands län låta undersöka dessa innan arbetena påbörjas.*

Riksantikvarieämbetet ställningstagande är att beslut ska baseras på godtagbar kunskap om verkligheten. Om inte verkligheten är känd i sin helhet, behöver det finnas tillräckliga hänsynsvillkor för att säkerställa att kulturlämningar inte kommer till skada. Tydliga och uppföljningsbara villkor är viktiga för bolaget i sitt arbete med planering, anläggning och underhåll och för myndigheter i sitt arbete med tillsyn och uppföljning. Bolagets förslag till villkor är för otydligt eftersom det redan på grund av de ansökta åtgärderna finns en risk för skador och påverkan på lämningar. Det finns heller inte reglerat i villkoret hur länsstyrelsen ska kunna följa upp ”Om det finns risk för”. En ”riskbedömning” som är osäker och oklar när och hur den ska ske, kan tillsynsmyndigheten svårt hantera rättssäkert, så denna del i villkoret behöver ersättas med ett tydligt krav när samrådsplikten ska inträda. Det är lämpligt att samrådsplikten inträffar när det finns en klar risk, dvs. när arbeten ska utföras inom ett rimligt avstånd från en lämning där denna kan skadas och påverkas.

Riksantikvarieämbetet anser inte att bolaget i sitt bemötande har visat att det finns skäl för att villkoret om samråd inte ska innefatta ett skyddsavstånd eller att det är bolaget som ska avgöra när det finns en risk att skada marinarkeologiska lämningar. Samrådsvillkoret behöver också innehålla en beslutanderätt för länsstyrelsen för att samrådet ska kunna utmynnas i ett beslut. Det bör bli mer rättssäkert dvs. förutsebart för tillståndshavaren att samrådet har den funktionen. Besluten kommer också att vara överklagbara.

Riksantikvarieämbetet vill också framhålla att det inte är självklart att en lämning ska undersökas som bolagets villkorsförslag skriver. Enligt den trappa om hänsyn som 2 kap. miljöbalken kräver behöver villkoren hanteras så att i första hand ska påverkan minskas, dvs. i det här fallet behöver arbetena hålla avstånd och undvika skador på lämningarna. Det är inte förenligt med hänsynskraven om att i stället för skydd ha ett villor om att låta undersöka lämningar i stället för att hålla avstånd för att bevara lämningen.

Riksantikvarieämbetet anser att villkoret ska justeras och har tillstyrkt andra vindkraftsparker med liknande underlag utifrån justerade villkor enligt följande:

Generella hänsynskrav till kulturmiljön

Arbetet ska genomföras på ett sådant sätt att kulturmiljöer inte kommer till skada.

Vid planering av vindkraftparkens anläggning, drift och avveckling ska bottenarbeten som företas närmare än 1000 meter från en kulturlämning eller indikations yttre avgränsning i god tid samrådas med Länsstyrelsen i Västra Götalands län och utredas för länsstyrelsens beslut om ett slutligt säkerhetsavstånd eller undersökning.

Okända lämningar

Berörd länsstyrelse ska skyndsamt kontaktas om tidigare okända kulturlämningar påträffas inom projektområdet. Länsstyrelsen får bedöma om anmälan behöver ske. För anmälan gäller delegationsvillkoret om skyddsavstånd.

Delegationsvillkor gällande skyddsavstånd till lämningar

Tillståndshavaren ska under samrådet anmäla förslag om skyddsavstånd utifrån planerat arbete (anläggning, drift och avveckling) och dess påverkansområde i samband med detaljplaneringen. Anmälan ska ske till länsstyrelsen.

Anmälan ska innehålla en relevant analys av det planerade arbetets påverkansområde. Länsstyrelsen får med anledning av anmälan besluta om lämpligt skyddsavstånd.

Särskilt om avstånd och påverkansområde

Riksantikvarieämbetet bedömer att stora ytor inom projektområdet kommer att beröras av betydande påverkan och villkoren behöver därför säkerställa tillräcklig hänsyn till kulturmiljö. Utöver fundament, tillkommer även ytor för internkabelnätverk, transformator- eller omriktarstationer, påverkansområde vid arbete under anläggnings- underhålls- och avvecklingsfaserna m.m. Även ankrings- och dumpningsområden av sediment tar bottenyta i anspråk.

Det finns inget generellt ställningstagande om säkerhets- eller skyddsavstånd, utan detta definieras bland annat av lämningens spridningsbild, påverkansområde vid anläggnings-, drift- och avvecklingsfasen, metoder vid installation och underhåll, typ av fundament, typ av botten, sedimentspridning och om strömmar beräknas förändras inom området på grund av vindkraftverkens fundament, ankarkablar och internkabelnätverk m.m. Även geografiska

förutsättningar kan påverka bedömningen av ett slutligt avstånd. Ett grundläggande hänsynskrav är att ett skyddsavstånd ska utgå från lämningarnas gräns, då spridningsbilden för fartygs-/båtlämningar varierar. Förlisningar eller sänkningar sker ofta under dramatiska former vilket påverkar spridningsbilden, men innebär också att lämningarna kan innehålla mänskliga kvarlevor och i några fall skulle kunna vara att betrakta som gravplatser eller krigsgravar. Ett skydds- och säkerhetsavstånd behöver täcka hela påverkansområdet utifrån den metod som påverkar mest. Här ska även undervattenssprängningars tryckvåg, vibrationer i botten vid borrning och installation, samt sedimentspridning vid dumpning inkluderas. Marinarkeologisk expertis och länsstyrelsen avgör en lämnings avgränsning, inte ett bolag vilket blir fallet i bolagets förslag till villkor.

Det är få vindkraftsansökningar som anger säkerhetsavstånd till dumpad ammunition, ledningar m.m. utifrån påverkan vid installation. En annan tillståndsansökan för vindkraft som Riksantikvarieämbetet hanterat anger ett säkerhetsavstånd på 1000 meter till en gasledning, vilket får anses vara en känslig miljö. Detta anser Riksantikvarieämbetet kan likställas med hänsyn till marina forn- och kulturlämningar. Alla lämningar är inte känsliga, men utifrån att lämningarna inte är fullt utredda får försiktighetsprincipen råda. En fortsatt utredning med t.ex. ROV, skulle kunna minska skydds- och säkerhetsavståndet. Även sentida fartyglämningar kan ha höga kulturhistoriska värden, vilket Länsstyrelsen i Västra Götaland visat genom att fornlämningsförklara fartyglämningar från andra världskriget (dnr 431-31715-2024).

Det är också få uppföljningar som har gjorts vid arbeten i svensk ekonomisk zon. I arbetet med Nordstreamledningen, gjordes en efterkontroll som visade att en av lämningarna skadats, se särskilt sidan 8ff. i rapporten [Efterkontroll av vrak i ankringskorridoren. Arkeologisk analys av ROV-film från gasledningen Nord Stream](#). Det visar att det ibland går fel och den kulturhistoriska skadan kan inte repareras i efterhand.

Riksantikvarieämbetet ansvarar för frågor om kulturarvet och kulturmiljö, men det finns även andra aspekter där kännedom om vad som finns på botten inom området och skyddsavstånd är viktiga, som t.ex. miljöfarliga vrak där en störd miljö riskerar att orsaka en direkt påverkan genom läckage av miljöfarliga ämnen eller indirekt genom att nedbrytningshastigheten av vraket ökar. Fartyglämningar bidrar också till den biologiska mångfalden som artificiella rev som bland annat ger fiskar skydd. En rimlighetsavvägning behöver därför också väga in andra aspekter ur miljösynpunkt för att avgöra om lokaliseringen är lämplig och skyddsavstånden rimliga. En rimlighetsavvägning ska också göras bland annat utifrån ett projekts investeringskostnad.

Rimlighetsbedömning

Bolaget hänvisar till villkor i andra tillståndsgivna vindkraftsparker. Tillståndsprövning sker på det underlag som finns i respektive ansökan och generella villkor sätts inte utifrån hur andra bolag sökt och beviljats tillstånd. Varje ansökan ska bedömas utifrån det underlag som den enskilda ansökan innehåller och verksamhetsområdes unika förutsättningar, samt marin-

arkeologiska potential. Att hänvisa till andra vindkraftsparkers villkor blir därmed inte jämförbart utan att titta på det underlag som finns i respektive ansökan.

Riksantikvarieämbetet har de senaste åren granskat ett stort antal tillståndsansökningar för havsbaserad vindkraft eller kabelnedläggningar enligt olika lagstiftningar. Som hos alla myndigheter utvecklas Riksantikvarieämbetets arbetssätt och ställningstagande utifrån att systemet prövas och ny kunskap tillkommer. Riksantikvarieämbetets yttranden kan därför skilja sig över tid, vilket också sker hos andra myndigheter och regeringen. Bolaget hänvisar till regeringens avgöranden gällande vindkraftsparkerna Kattegatt Syd år 2023 (KN2023-01060) och Poseidon år 2024 (KN2023/00991). Regeringens har i senare avgöranden enligt kontinentalsockellagen, vilket också är en prövning enligt miljöbalkens hänsynsregler, ansett att villkoret för kulturmiljö behöver förtydligas. Se bl.a. regeringens beslut den 13 februari 2025 i ärende nr KN2023/04568 (se särskilt villkor 6) och beslut den 20 mars 2025 i ärende KN2024/01550 (se särskilt villkor 7). Det bör därför vara rimligt att även villkor i prövningar gällande lagen om Sveriges ekonomiska zon behöver förtydligas i kommande avgöranden.

Riksantikvarieämbetets tidigare ställningstagande kvarstår då bolagets bemötande inte medfört någon komplettering gällande marinarkeologi. Då den marinarkeologiska rapporten anger att det finns åtta lämningar och indikationer inom projektområdet, varav länsstyrelsen bedömer att sex av dem ska granskas vidare (bilaga H2) enligt kulturmiljölagen (1988:950), så det kan förutsättas att samrådet kommer att avse dessa lämningar. Därmed kan inte samrådsplikten enligt Riksantikvarieämbetets förslag till villkor anses vara orimligt betungande.

Riksantikvarieämbetet anser att det finns anledning att utgå från ett större säkerhets- och skyddsavstånd i det angivna samrådsvillkoret för tillstånd, för att länsstyrelsen sedan under detaljplaneringen ska kunna besluta om ett slutligt avstånd (0–1000 m) för den enskilda lämningen. Det är under förutsättning att länsstyrelsen kan konstatera att underlaget som Riksantikvarieämbetet har definierat finns att tillgå för länsstyrelsens beslutsfattande. Varje lämning får därmed en detaljerad prövning av den hänsyn som behövs utifrån de planerade arbetena som sökanden vill utföra. Det kommer innebära en viss ökad administration, men samtidigt bör det förenkla för sökanden och länsstyrelsen att få tydliga villkor för planering och uppföljning. Om bolaget justerar sina villkor enligt Riksantikvarieämbetets förslag enligt ovan, kan energiparken tillstyrkas. I annat fall kvarstår tidigare ställningstagande.

Detta beslut har fattats av avdelningschefen Marja-Leena Pilvesmaa efter föredragning av utredaren Maria Adolfsson. Även enhetschefen Monica Juneheim och utredaren Petra Stråkendal har varit med vid den slutliga handläggningen.

Beslutet har signerats elektroniskt och saknar därför namnunderskrift.